

Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Πρόκληση για το πανεπιστήμιο

“Βατερλό του περιβάλλοντος”, “Το τέλος των μεγάλων διασκέψεων”, “Διάσκεψη στασιμότητας και χαμένων ευκαιριών”, “Θρίαμβος των κοινοτοπιών επί των δεσμεύσεων” είναι ορισμένοι, αλλά ενδεικτικοί τίτλοι του διεθνούς τύπου που συνόδευσαν το κλείσιμο της τελευταίας παγκόσμιας διάσκεψης για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Γιοχάνεσμπουργκ, 26 Αυγούστου – 4 Σεπτεμβρίου 2002).

Δέκα χρόνια μετά την πρώτη διάσκεψη του Ρίο, κύριος στόχος της οποίας ήταν να προστατευθεί το περιβάλλον χωρίς να προκληθούν αλλοιώσεις στην πορεία ανάπτυξης του τρίτου κόσμου, η διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ οργανώθηκε με μια σχεδόν αντίστροφη διατύπωση του στόχου της, δηλαδή ν’ αντιμετωπισθεί η φτώχεια και η υπανάπτυξη χωρίς να διαταραχθεί το περιβάλλον.

Το αποτέλεσμα: στο όνομα της καταπολέμησης της φτώχειας, ήρθε στο κέντρο των διαπραγματεύσεων το διεθνές εμπόριο, με το επιχειρηματικό λόμπι να πετυχαίνει δεκάδες μεγάλες συμφωνίες για να βοηθηθούν οι φτωχές χώρες. Στον αντίποδα, το περιβάλλον μπήκε στο περιθώριο, καθώς το σχετικό σχέδιο δράσης που προέκυψε από τη διάσκεψη είναι και γενικόλογο και δυσεφάρμοστο.

Πεισματικά αντίθετη στα παραπάνω δυσοίωνα για το μέλλον του πλανήτη μηνύματα, η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του θέλει να ελπίζει ότι η κατάσταση μπορεί και πρέπει να αναστραφεί. Ανάμεσα στους διάφορους οργανισμούς, στους οποίους εναποτίθενται οι ελπίδες για μια θετική μεταστροφή της κυρίαρχης παγκόσμιας πολιτικής, είναι και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Στόχος λοιπόν του παρόντος κειμένου είναι να περιγράψει το πλαίσιο των ιδιαίτερων στοιχείων που καθιστούν την περιβαλλοντική εκπαίδευση μια ενδιαφέρουσα πρόκληση για τα πανεπιστήμια.

του
**Περικλή
Λατινόπουλου,**
καθ. Τμήματος
Πολ. Μηχανικών
Α.Π.Θ.,
διευθυντή
Προγράμματος
Μεταπτυχιακών
Σπουδών
“Προστασία
Περιβάλλοντος
και Βιώσιμη
Ανάπτυξη”

► Βιώσιμη ανάπτυξη: η νέα απαίτηση

Ως έννοια αλλά και ως σύνολο αρχών, η βιώσιμη ανάπτυξη “γεννήθηκε” με την έκθεση της επιτροπής Brundtland το 1987. Σε ό,τι αφορά την υλοποίηση των αρχών της, η βιώσιμη ανάπτυξη οριοθετεί ένα μοντέλο ανάπτυξης το οποίο στηρίζεται στην ολοκληρωμένη εφαρμογή στην πράξη τριών βασικών αρχών-στόχων: οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος. Αποτιμώντας σήμερα την πορεία αυτής της εφαρμογής διαπιστώνουμε ότι η οικονομική ανάπτυξη κυριαρχεί στις σχετικές δράσεις, η κοινωνική ανάπτυξη έχει μάλλον ξεχασθεί ως βασική αρχή, ενώ η προστασία του περιβάλλοντος κινδυνεύει από την ανταγωνιστική της συνύπαρξη με την οικονομική ανάπτυξη.

Χωρίς λοιπόν να αδιαφορούμε για τη σημασία της ασύμμετρης προώθησης των δύο άλλων συνιστωσών του μοντέλου της βιώσιμης ανάπτυξης, περιοριζόμαστε στη συνέχεια στον ρόλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη διαδικασία υλοποίησης μόνο του στόχου της προστασίας του περιβάλλοντος για τον εξής απλό λόγο: το σύγχρονο πανεπιστήμιο, με κινητήριο μοχλό τη διεπιστημονικότητα που το χαρακτηρίζει αλλά και τη δυναμική σχέση που μπορεί να έχει με την κοινωνία, μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά προς την κατεύθυνση αυτή. Κι αυτό γιατί το περιβάλλον, ενώ χρειαζόταν ανέκαθεν τον φυσικό, τον χημικό, τον βιολόγο, τον μηχανικό, τον γεωπόνο, τον δασολόγο αλλά και τον γιατρό, τον αρχιτέκτονα και τον αρχαιολόγο, σήμερα χρειάζεται ακόμα περισσότερο τον οικονομολόγο, τον νομικό και πάνω απ’ όλους τον παιδαγωγό.

Μ’ άλλα λόγια, ένα ευρύτατο φάσμα επιστημονικών ειδικοτήτων ενός ολοκληρωμένου πανεπιστημιακού ιδρύματος.

► Περιβάλλον: Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Το πιο ισχυρό – από ιστορική και πολιτική άποψη – ντοκουμέντο, στο οποίο καταγράφονται κατ’ αρχήν η σημασία και στη συνέχεια η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης για το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη, είναι η Ατζέντα 21, στο κεφάλαιο 36 της οποίας αναφέρεται:

“Η εκπαίδευση, όπου συμπεριλαμβάνονται τόσο η συστηματική εκπαίδευση όσο και η ευαισθητοποίηση του κοινού και η κατάρτιση, πρέπει να αναγνωρισθεί ως μία διαδικασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι και οι κοινωνίες μπορούν να φθάσουν στο μέγιστο του δυναμικού τους. Η εκπαίδευση είναι κρίσιμος παράγοντας στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και στη βελτίωση της ικανότητας των πολιτών ν’ αντιμετωπίσουν ζητήματα περιβάλλοντος και ανάπτυξης.”

Η πρώτη δράση για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου είναι η αλλαγή προσανατολισμού της εκπαίδευσης προς τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον. Οι λόγοι που υπαγορεύουν έναν νέο προσανατολισμό συνδέονται άμεσα με την ίδια την πολιτική για το περιβάλλον. Μια πολιτική που έχει διευρυνθεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες ακριβώς διότι η έννοια “περιβάλλον” έχει μεταβληθεί σημαντικά.

Χαιρετισμός
της
υπουργού ΠΕΧΩΔΕ
κας Βάσως Παπανδρέου.

Οι δύο προκλήσεις:

- προστασία του περιβάλλοντος
- μείωση της ανεργίας

Η Ελλάδα εφαρμόζει μια ολοκληρωμένη πολιτική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η έννοια της αειφορίας έχει εισαχθεί στις αναπτυξιακές πολιτικές της χώρας και οι βιώσιμες πρακτικές ενσωματώνονται σε τομείς όπως η ενέργεια, ο τουρισμός, οι μεταφορές και η γεωργία.

Το εθνικό σχέδιο για την προστασία του περιβάλλοντος, την οικολογική ισορροπία και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής υλοποιείται με στρατηγικό προγραμματισμό και σχεδιασμό.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων έχει αναπτύξει ένα συντονιστικό μηχανισμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη ώστε να ενεργοποιήσει τη συμμετοχή και να προαγάγει τη συνεργασία όλων των αρμοδίων υπουργείων και φορέων, με στόχο να ενσωματωθεί η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στις δράσεις και ενέργειές τους.

Σήμερα, ο πανεπιστημιακός ερευνητής είναι ένας πολύτιμος συνεργάτης και σύμμαχος στο έργο του υπουργείου. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με τον όγκο και τον πλουραλισμό των ερευνητικών του προγραμμάτων σε θέματα περιβάλλοντος, συνεισφέρει στην κοινή προσπάθεια για να δώσουμε έμπρακτα απαντήσεις στις δύο από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής: τη μείωση της ανεργίας και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών έχει οδηγήσει στη λήψη μέτρων που εξασφαλίζουν συνέργιες μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και απασχόλησης. Η περιβαλλοντική έρευνα, με τη δυναμική παρουσία Ελλήνων ερευνητών στα προγράμματα της Ε.Ε. και των άλλων διεθνών οργανισμών, τεκμηριώνει τις παραγωγικές και παράλληλα συμβατές περιβαλλοντικά λύσεις που αναζητά η χώρα μας.

Οι πρώτες προσεγγίσεις στα περιβαλλοντικά προβλήματα επικεντρώθηκαν στη φυσική άποψη: τη ρύπανση του νερού, του αέρα και του εδάφους και τις επιπτώσεις της στα οικοσυστήματα, την εξαφάνιση των ειδών κ.τ.λ. Ενώσω όμως η γνώση για τα περιβαλλοντικά προβλήματα αυξάνονταν και παράλληλα αναπτύσσονταν οι πολιτικές που στόχευαν στην επίλυσή τους, μία νέα προσέγγιση αναδύθηκε, καθώς αποκαλύφθηκαν καινούριες διαστάσεις του περιβάλλοντος, όπως η κοινωνική, η οικονομική και η πολιτιστική. Τέλος, η έννοια “περιβάλλον” διευρύνθηκε ακόμα περισσότερο με την εισαγωγή της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία το συνδέει με ευρύτερα ζητήματα, όπως η παγκοσμιοποίηση, η κατανομή των πόρων, η φτώχεια και η ηθική.

Η σύγχρονη τάση δείχνει ότι ο χώρος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης διευρύνεται διαρκώς σε ό,τι αφορά όχι μόνο το περιεχόμενό του –όπως περιγράφεται στην προηγούμενη παράγραφο– αλλά και τις ομάδες-στόχους, τις διαστάσεις και τις μεθόδους. Οι ομάδες-στόχοι περιλαμβάνουν σήμερα από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας μέχρι τους ώριμους ενήλικες. Οι διαστάσεις της εκπαίδευσης αρχίζουν να απαγκιστρώνονται από τη γνωσιολογική μορφή διδασκαλίας, που κυριαρχεί στην περιβαλλοντική εκπαίδευση από τότε που πρωτοεμφανίσθηκε πριν από 30 περίπου χρόνια, και να συμπεριλαμβάνουν νέες μορφές ενεργητικής και συναισθηματικής μάθησης. Όμοια φαίνεται να εμπλουτίζονται και οι μέθοδοι, καθώς στην εκπαιδευτική διαδικασία ενσωματώνονται και νέα μοντέλα, στα οποία η έμφαση δίνεται στην αξία του διαλόγου, της ανάδρασης και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Δηλαδή μία προσέγγιση διαφορετική από την παραδοσιακή, όπου η προτεραιότητα δίνεται σε ζητήματα τεχνολογίας, προϊόντων, τεχνικής επίλυσης προβλημάτων κ.τ.λ.

Έχοντας περιγράψει τη γενική εικόνα, μπορούμε τώρα να δούμε -επιλέγοντας ως πεδίο αναφοράς την Ευρωπαϊκή Ένωση- πως διαμορφώνεται ο ρόλος του πανεπιστημίου και ποια είναι η πρόκληση που αντιμετωπίζει στον χώρο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

► Τι προσφέρουν τα πανεπιστήμια

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση για το περιβάλλον έχει διατυπωθεί επίσημα με σχετική απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 1993. Παράλληλα, η στρατηγική αυτή εκφράσθηκε τόσο μέσω της υλοποίησης του 5^{ου} Προγράμματος Περιβαλλοντικής Δράσης όσο και μέσω της διαμόρφωσης των στόχων του εν λειτουργία αντίστοιχου 6^{ου} Προγράμματος. Τέλος, οι αρχές και η διαδικασία υλοποίησης της εκπαιδευτικής αυτής στρατηγικής αναδείχθηκαν και μέσα από ειδικό συνέδριο που έγινε στις Βρυξέλλες τον Μάιο του 1999.

Η μεταφορά της ευρωπαϊκής πολιτικής για την περιβαλλοντική εκπαίδευση στα κράτη-μέλη, καθώς δεν έχει ισχυρά δεσμευτικό χαρακτήρα, μεταθέτει τις πρωτοβουλίες στις κυβερνήσεις τους. Και αν αυτές ελέγχουν τις σχετικές δράσεις στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καμία ουσιαστική παρέμβαση δεν ασκούν στα τριτοβάθμια ιδρύματα. Φαίνεται δηλαδή ότι τα πανεπιστήμια μπορούν αυτόνομα να επιλέγουν την πολιτική τους σε ό,τι αφορά την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Πως διαμορφώνεται λοιπόν η ισχύουσα κατάσταση;

Η παρεχόμενη περιβαλλοντική εκπαίδευση στα πανεπιστήμια της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να διακριθεί σε δύο κατηγορίες: στην εκπαίδευση που υλοποιείται σε εθνικό επίπεδο και σ' αυτήν που υποστηρίζεται από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αφορούν σε:

- α) προπτυχιακά προγράμματα σπουδών
- β) μεταπτυχιακά προγράμματα και
- γ) προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Στη δεύτερη κατηγορία τα δύο μεγάλα ευρωπαϊκά προγράμματα, στα οποία εμπλέκονται τα τριτοβάθμια ιδρύματα, είναι το Erasmus και το Leonardo da Vinci.

Στα περισσότερα πανεπιστήμια της Ευρώπης η αυτοτελής περιβαλλοντική εκπαίδευση σε προπτυχιακό επίπεδο δεν είναι ιδιαίτερα εμφανής. Ενώ η περιβαλλοντική συνιστώσα είναι ενσωματωμένη σε πολλά προγράμματα σπουδών, πολύ λίγα πανεπιστημιακά τμήματα εμφανίζουν την ολιστική προσέγγιση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση αυτής της βαθμίδας. Ειδικά στη χώρα μας λειτουργούν μόνο 5 τμήματα –κι αυτά με μικρό χρόνο ζωής– που παρέχουν εκπαίδευση σε αντικείμενα σχετικά με το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους.

Σε καλύτερο επίπεδο βρίσκεται η βαθμίδα της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης, όπου και η αυτοτέλεια των προγραμμάτων είναι σαφής και ο αριθμός τους είναι ικανοποιητικός στα περισσότερα κράτη-μέλη. Στην Ελλάδα και πάλι το αντίστοιχο ποσοστό είναι σχετικά μικρό, καθώς από τα εν λειτουργία 300 περίπου μεταπτυχιακά προγράμματα ειδίκευσης μόνο 20 σχετίζονται σε κάποιο βαθμό με το περιβάλλον. Τέλος, στην κατηγορία των προγραμμάτων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, που παρέχονται από τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, παρατηρείται ένας σχετικά καλός ρυθμός ανάπτυξης, με την Ελλάδα να υστερεί επίσης και στη δράση αυτή.

Με τη γλώσσα των αριθμών

Μια δειγματοληπτική προσέγγιση των ερευνητικών έργων που εκπονήθηκαν στο Α.Π.Θ. κατά την περίοδο 1999- 2002 κατέδειξε ότι σε ένα σύνολο 289 περιβαλλοντικών έργων συμμετείχαν 16 από τα 44 τμήματα του Α.Π.Θ.

Το 25% περίπου των έργων είχε προϋπολογισμό μικρότερο των 8.600 ευρώ, το 50% είχε προϋπολογισμό μεταξύ 8.600 και 25.000 ευρώ και το 25% είχε προϋπολογισμό μεγαλύτερο των 70.000 ευρώ.

Από αναθέσεις εθνικών φορέων προέρχεται το 80% των έργων, ωστόσο ως ποσοστό του συνολικού προϋπολογισμού (15.786.716 ευρώ) εκπροσωπούν μόλις το 53%. Όπως προκύπτει, τα έργα που ανατέθηκαν από διεθνείς φορείς σε ερευνητές του Α.Π.Θ. (57 στο σύνολο των 289) έχουν υψηλό προϋπολογισμό: το 50% έχουν προϋπολογισμό μεγαλύτερο των 100.000 ευρώ.

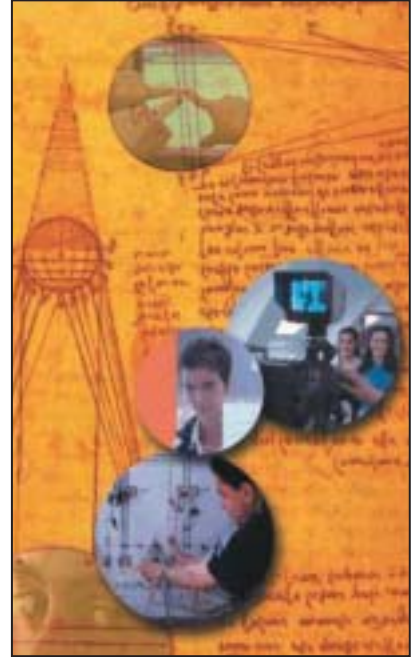
Η "φαλίδα" αυτή στις αναθέσεις μεταξύ εθνικών και διεθνών φορέων δείχνει εμμέσως και το περιορισμένο μέγεθος που εκπροσωπεί στη χώρα μας ο ερευνητικός τομέας σε σχέση με τα τεκταινόμενα εκτός των συνόρων μας...

► Erasmus - Leonardo da Vinci

Σε ό,τι αφορά το πρόγραμμα Erasmus, η κινητικότητα φοιτητών και διδασκόντων δεν φαίνεται να είναι έντονη στις προπτυχιακές περιβαλλοντικές σπουδές. Από την άλλη πλευρά όμως διαπιστώνεται μια ουσιαστική προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε προγράμματα σπουδών μεταπτυχιακού επιπέδου τα οποία προσφέρονται από δίκτυα ευρωπαϊκών πανεπιστημίων. Ανάλογα θετική είναι και η εικόνα των ειδικών προγραμμάτων που προωθούν την “ευρωπαϊκή διάσταση” αλλά και των εντατικών προγραμμάτων σπουδών. Τέλος, σημαντική είναι και η παρουσία των λίγων αλλά πολύ δυναμικών “θεματικών δικτύων” που αφορούν στο περιβάλλον.

Για το πρόγραμμα Leonardo da Vinci, που αφορά την επαγγελματική κατάρτιση, η στατιστική δείχνει ότι γύρω στα 150 προγράμματα, δηλαδή το 10% περίπου του συνόλου, αφορούν σε θέματα περιβάλλοντος. Σ’ αυτά όμως φαίνεται να έχουν κυρίαρχο ρόλο διάφοροι επιστημονικοί φορείς και οργανισμοί, με τα πανεπιστήμια να εμφανίζουν μικρή συμμετοχή στη λειτουργία τους.

Συμπερασματικά και σύμφωνα με τα παραπάνω, ενώ ένας ηγετικός ρόλος των πανεπιστημίων της Ευρώπης είναι και σαφής και εφικτός, η εμπλοκή τους μέχρι σήμερα στο ζήτημα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με κανέναν τρόπο δεν φαίνεται να έχει φθάσει σε υψηλά επίπεδα. Οι αιτίες για την κατάσταση αυτή και οι τρόποι για να βελτιωθεί παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω.

► Κρίσιμα ερωτήματα για την εκπαίδευση

Είναι τελικά σαφές ότι για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας καλύτερης περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα πανεπιστήμια θα πρέπει να δοθούν απαντήσεις στα εξής δύο ερωτήματα:

- Για ποιους λόγους τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα αντιδρούν μ’ έναν μάλλον αργό ρυθμό σ’ ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα του καιρού μας;
- Ποιες πολιτικές θα πρέπει να αναθεωρηθούν ώστε να διαμορφωθεί μια πιο έντονη και καινοτόμος απόκριση των πανεπιστημίων στην περιβαλλοντική πρόκληση;

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα μπορεί να δοθεί με τρία σκέλη. Πρώτον, τα πανεπιστήμια εκ παραδόσεως έχουν οργανώσει τόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα όσο και την έρευνά τους μέσω μιας κατάτμησης σε επιστημονικούς κλάδους, τμήματα κ.τ.λ., όπου κάθε τέτοια ενότητα ασχολείται μ’ ένα μικρό τμήμα του συνολικού προβλήματος. Καθώς όμως το περιβάλλον δεν τεμαχίζεται, έτσι και η εκπαίδευση γι’ αυτό δεν μπορεί να μην είναι πολύπλευρη και ολοκληρωμένη.

Ο δεύτερος λόγος, που συνδέεται με τον πρώτο, έχει να κάνει με την έξαρση του επαγγελματισμού που στηρίζεται στην επιστημονική εξειδίκευση. Ειδικά όμως για τους πανεπιστημιακούς, η εξειδικευμένη ερευνητική δραστηριότητα θα πρέπει να συνυπάρχει με μια υψηλού επιπέδου διδακτική προσφορά, στηριγμένη στην ευρεία γνώση και την κριτική άποψη για σοβαρά και μεγάλα θέματα.

Ο τρίτος λόγος, για τον οποίο τα πανεπιστήμια δεν έχουν ανταποκριθεί ακόμα με έντονο και καινοτόμο τρόπο στην περιβαλλοντική κρίση, είναι ότι αρκετοί ηγέτες τους δεν την αντιμετωπίζουν με τόλμη και όραμα. Κι' αυτό διότι διοικώντας συνήθως ιδρύματα που διαμορφώθηκαν με πρότυπα που υπηρετούν το βιομηχανικό μοντέλο, λίγοι απ' αυτούς αναρωτιούνται κατά πόσον η γνώση, που τα ιδρύματά τους παρέχουν, συμβιβάζεται με τη μεγάλη ευθύνη για τον πλανήτη και τα προβλήματά του.

► Προς την αναθεώρηση βασικών αρχών

Είναι προφανές ότι οι απαντήσεις στο πρώτο από τα παραπάνω δύο ερωτήματα σηματοδοτούν τις απαντήσεις για το δεύτερο. Έτσι, είναι ανάγκη κατ' αρχήν να αναθεωρηθούν βασικές αρχές της ανώτατης εκπαίδευσης. Πρέπει δηλαδή να γίνει κατανοητό ότι -όπως αναφέρθηκε στην ανάλυση για την περιβαλλοντική εκπαίδευση- το περιβάλλον συμμετέχει, ως περιεχόμενη έννοια, στο σύνολο της εκπαίδευσης. Επιπλέον, η εκπαιδευτική διαδικασία είναι συχνά το ίδιο σημαντική με το περιεχόμενό της, με την έννοια -που και πάλι αναφέρθηκε νωρίτερα ως νέα προσέγγιση- ότι το πανεπιστήμιο διδάσκει με τον τρόπο που ενεργεί και εκφράζεται.

Κατά δεύτερο λόγο, η απάντηση στην περιβαλλοντική πρόκληση απαιτεί αναθεώρηση των παραδοσιακών προγραμμάτων σπουδών. Οι αλλαγές που χρειάζονται αφορούν κυρίως τις δεξιότητες, τις κλίσεις και τις ικανότητες των νέων επιστημόνων που θα πρέπει να καλλιεργηθούν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να σχεδιάζουν και να λειτουργούν με ευρύτητα αντίληψης. Κι' αυτό γιατί η περιβαλλοντική κρίση που βιώνουμε σήμερα προκλήθηκε εν πολλοίς από την έλλειψη μιας τέτοιας αντίληψης κατά τον σχεδιασμό των πόλεων, των τεχνολογιών και γενικότερα των οικονομιών μας.

Τέλος, η τρίτη πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν τα πανεπιστήμια αφορά στην αναθεώρηση των διαδικασιών με τις οποίες λειτουργούν ως οργανισμοί.

Μ' άλλα λόγια, το σύγχρονο πανεπιστήμιο δεν θα πρέπει μόνο να διδάσκει "από έδρας" τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά ταυτόχρονα να τις υλοποιεί με τις καθημερινές λειτουργίες του. Οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζονται η κατανάλωση ενέργειας, φυσικών πόρων και υλικών, η διάθεση αποβλήτων και απορριμμάτων, η οικονομική διαχείριση καθώς και η περιβαλλοντική διαχείριση των υποδομών, των κτιρίων και των υπαίθριων χώρων της κάθε πανεπιστημιούπολης συνιστούν το καλύτερο εκπαιδευτικό υπόδειγμα που μπορούμε να παρέχουμε στους φοιτητές μας.

Πόσα πανεπιστήμιά μας μπορούν να καυχώνται γι' αυτό;

